

Przedmowa

Pierwszy polski podręcznik z zakresu leczenia wrodzonych wad serca *Kardiochirurgia dziecięca* pod red. Janusza H. Skalskiego i Zbigniewa Religi wydany w 2003 r. (Wydawnictwo Naukowe Śląsk) przeszedł do historii. Zestarzał się i zdezaktualizował. Od kilku lat z wielu stron i z wielu kręgów lekarskich docierały do nas zachęty, aby go uaktualnić i wznowić. Tamten, już nieco anachroniczny, był obowiązującym podręcznikiem dla kardiochirurgów przygotowujących się do egzaminu specjalizacyjnego, miał także z założenia służyć w codziennej praktyce. Można mieć nadzieję, że spełnił jednak swoje zadanie i pomógł Koleżankom i Kolegom w edukacji. O jego znaczeniu i wyjątkowej roli edukacyjnej świadczyć może wyróżnienie Nagrodą Ministra Zdrowia przyznaną tuż po jego ukazaniu się na rynku wydawniczym.

Jeszcze wcześniej, wydany w 1994 r., *Zarys kardiochirurgii* pod red. Z. Religi (PZWL) był pierwszą polskojęzyczną pozycją wydawniczą z zakresu kardiochirurgii, zawierał zbiorcze zestawienie wiedzy zarówno o kardiochirurgii dorosłych, jak i dzieci. Cieszył się w owym czasie dużym zainteresowaniem odbiorców, ale nie doczekał się wznowienia i uaktualnienia. Można przypuszczać, że bardzo bogata i na wysokim poziomie merytorycznym oferta anglojęzycznych poradników z zakresu ogólnej kardiochirurgii dorosłych szczerze wypełnia rynek wydawniczy, co skutecznie zniechęca do tworzenia polskiego odpowiednika.

Z satysfakcją, po dwóch latach, zakończyliśmy pracę nad zupełnie nowym podręcznikiem, który dedykujemy kardiochirurgom, kardiologom dziecięcym, anestezjologom, a także torakochirurgom i wszystkim innym zainteresowanym leczeniem wrodzonych wad serca. Jeśli z tej książki zechcą korzystać i pogłębiać swoją wiedzę również lekarze innych specjalności, nie tylko kardiochirurdzy, będzie to dla nas, twórców tego dzieła, ogromna satysfakcja. Nieznaczna część treści oraz kilka rycin zostało zapożyczonych, za zgodą wydawcy w osobie Prezesa Tadeusza Siernego, z podręcznika wydanego w 2003 r. Zdecydowana większość stanowi zupełnie nowe, oryginalne opracowanie.

Podjmując wyzwanie napisania nowoczesnego podręcznika, po licznych namowach i wysłuchaniu życzliwych głosów doradczych rozważyliśmy możliwość przygotowania rozdziałów w gronie głównie takich Autorów, których

droga zawodowa była związana z krakowskim ośrodkiem lub jego aktualnym kierownikiem. Upływa czas, często zmieniamy miejsce pracy i zamieszkania, ale przez emocje związane z zawodem i wspólną pracą jesteśmy sobie trwale bliscy... *tempora mutantur – alii loci, alii homines, alii mores*. Spoza tak określonego klucza do zespołu twórców zaprosiliśmy dodatkowo osoby, których zakres zainteresowań zawodowych powinien bezdyskusyjnie zostać uwzględniony w podręczniku przeznaczonym dla kardiochirurgów dziecięcych. W tym gremium znaleźli się wybitni specjaliści z zakresu np. leczenia zaburzeń rytmu serca, zaburzeń krzepliwości, kardiologii prenatalnej, infekcji mostka.

Ogromnym wyróżnieniem dla nas jest współautorstwo Profesora Richarda van Praagha, niezrównanego uczonego z Uniwersytetu Harvarda w Bostonie, jednego z najwybitniejszych kardiopatologów wszechczasów i twórcy stosowanej na całym świecie klasyfikacji wrodzonych wad serca.

Należy docenić, że tej klasy Uczony, który przygotował świetny tekst, oryginalny i wcześniej niepublikowany, dedykował go polskim kardiochirurgom i kardiologom dziecięcym. Richard van Praagh jako nauczyciel, mistrz i wypróbowany Przyjaciel polskich kardiochirurgów został uhonorowany doktoratem honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ubolewamy, że pandemia, która nadal skutkuje powszechnymi uciążliwościami, nie pozwoliła na zorganizowanie w kwietniu b.r. ceremonii uroczystego nadania tytułu w krakowskiej Alma Mater. Czekamy na najbliższą nadążającą się okazję.

Kolejnym obcokrajowcem, który zaszczycił nas współautorstwem, jest Michael Hübler, wybitny kardiochirurg z Zurychu. Im wszystkim, którzy przyjęli zaproszenie do współpracy, należą się słowa szczególnych podziękowań za to, że dołączyli do krakowskiego zespołu autorskiego i stali się współtwórcami naszego dzieła.

Grono autorskie objęło młodszą generację kardiochirurgów, którzy jako wysokiej klasy specjaliści już dziś zyskali krajowe i międzynarodowe uznanie. Pozostaje jeszcze wyjaśnić, dlaczego tak mocno zaakcentowaliśmy udział krakowskiego zespołu w przygotowaniu tej bardzo pożądanej przez odbiorców pozycji. Naszą inicjatywę wydawniczą potraktujemy jako hołd dla nauczycieli krakowskiego zespołu, hołd dla wielowiekowej tradycji uniwersyteckiej,

Przedmowa

z zaakcentowaną w minionych latach misją edukacyjną, którą sobie narzuciliśmy i którą kontynuujemy. A dzieje się tak głównie za sprawą organizowanych w Krakowie międzynarodowych warsztatów naukowych (ryc. poniżej) czy też pokazowych operacji przeprowadzanych z udziałem światowej sławy kardiochirurgów, do których w ostatnim półwieczu należał m.in. William I. Norwood. Nie zapominamy oczywiście o wszystkich innych nauczycielach z kraju i spoza granic, którzy tworzyli i rozwijali w naszym ośrodku kardiologię dziecięcą.

owej sławy kardiochirurgów, do których w ostatnim półwieczu należał m.in. William I. Norwood. Nie zapominamy oczywiście o wszystkich innych nauczycielach z kraju i spoza granic, którzy tworzyli i rozwijali w naszym ośrodku kardiologię dziecięcą.

Grupa uczestników I Międzynarodowych Warsztatów Naukowych na temat postępów w leczeniu wrodzonych wad serca, 14–16 czerwca 2008 r.

Tradycja, właśnie tradycja zachęciła nas do niemal samodzielnego napisania „krakowskiego” podręcznika. Przed trzema laty minęło pół wieku od pierwszej operacji podwiązania przewodu tętniczego w Instytucie Pediatrii w Krakowie (5 grudnia 1967 r.). Coraz to moglibyśmy świętować kolejne rocznice – półwiecza od przeprowadzenia różnych pierwszych operacji kardiologicznych w naszym szpitalu. Było ich bowiem wiele, począwszy od 20 maja 1971 r., a wszystkie te pionierskie operacje uwieczniane były ręką chirurga na oryginalnych schematach. Choć były to operacje wedle dzisiejszych kryteriów proste, godnie zapisały się w dziejach krajowej kardiologii dziecięcej (ryc. na s. IX). Z wdzięcznością wspominamy pomoc Wacława Sitkowskiego i Ireny Smólskiej z Warszawy, dzięki którym Kraków mógł urealnić marzenia o kardiologii dziecięcej z prawdziwego zdarzenia. Rozwinęła się szybko i z rozmachem, a dziś możemy konkurować z najlepszymi. Możemy więc o tym, jak działamy na sali operacyjnej i jakie przyjęliśmy sposoby postępowania pooperacyjnego, napisać i podzielić się z innymi naszą wypracowaną, krakowską szkołą.

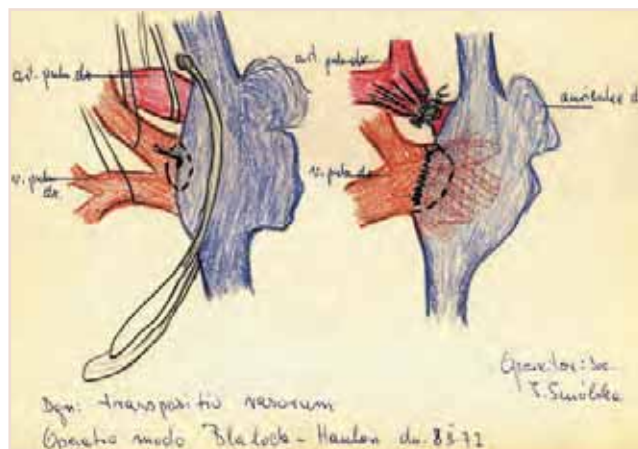
Wśród Autorów znalazło się 23 profesorów i docentów oraz kilku innych (łącznie 33) wybitnych znawców omawia-

nych zagadnień. Książka obejmuje 52 rozdziały o zróżnicowanej tematyce. Choć zostały uwzględnione tematy bliskie kardiologii i dotyczące pewnych pokrewnych zagadnień, to jednak, przynajmniej z pokorą – wszystkiego, co dotyczy naszej specjalności, nie byliśmy w stanie omówić. Zgodnie z podtytułem książki – są to jednak „wybrane zagadnienia”, a nie całościowa wiedza związanej z leczeniem wrodzonych wad serca u dzieci.

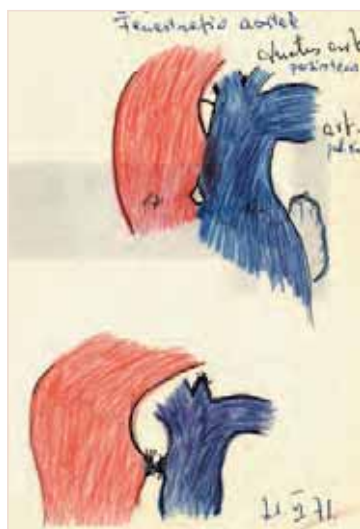
Po skrótowym omówieniu dziejów kardiologii dziecięcej w Polsce początek podręcznika poświęciliśmy anatomii chirurgicznej serca. W rozdziale tym (jak i w kilku rozdziałach szczegółowej części dzieła) znajdzie Czytelnik garść informacji dotyczących podstaw embriologicznych, wiedzy o genezie anomalii rozwojowych serca i układu naczyniowego. Anatomia serca, wcześniej konsekwentnie pomijana we wszystkich rodzimych opracowaniach kardiologicznych i kardiologicznych, stanowi w naszym przekonaniu ważny i niezbędny dział dla kardiologów stawiających sobie za cel pragmatyczne zrozumienie istoty wrodzonych wad serca. Bezcennym wkładem jest przygotowany przez Richarda van Praagha rozdział „Algebra i geometria prawidłowych i nieprawidłowych relacji wielkich tętnic”, świetnie przetłumaczony przez Sebastiana

Schemat pierwszej w Polsko-Amerykańskim Instytucie Pediatrii plastyki zwężenia cieśni aorty, autorstwa Eugenii Zdebskiej. Operację przeprowadziła Irena Smólska 20 maja 1971 r.

Schemat operacji atrioseptektomii sposobem Blalocka–Hanlona, 8 lutego 1972 r.

Schemat operacji podwiązania okienka aortalno-płucznego, 21 czerwca 1971 r.

Górcznego. Pierwszy raz w polskojęzycznym opracowaniu pojawia się tu głęboka analiza procesu kształtowania się wrodzonych wad serca, przyczyn takiej, a nie innej konfiguracji wady z uwzględnieniem praktycznej terminologii złożonych wad. Autor rozdziału pokusił się o wyjaśnienie fascynujących wzajemnych zależności wad serca, prowadząc jasny wywód, choć dotyczący skomplikowanej budowy serca. Do głębokich analiz, do żelaznej logiki Autora rozdziału i jego nowatorskiego rozumowania niezbędne okazało się utworzenie, jak również dopasowanie polskiej, dotychczas nieistniejącej terminologii.

Szczerze mówiąc, w kilku wypadkach przyjęliśmy angielskie terminy. Okazały się bądź nieprzetłumaczalne,

bądź przybierające po polsku niezrozumiałą lub wręcz groteskową formę. Prosimy przeto P.T. Czytelników o zrozumienie i zaakceptowanie takiego nazewnictwa, chociaż wiemy, że ojczysty język na tym ucierpi, a purystom językowym srogo się narażamy. Dodatkowo podjęliśmy próbę sformalizowania krajowego nazewnictwa niektórych wrodzonych wad serca o nieustalonej terminologii, rezygnując z niektórych starych i niezbyt zrozumiałych form.

Poza szczegółowym omówieniem technik operacyjnych uwzględniliśmy ważne we współczesnej kardiologii działy, m.in. leczenia zaburzeń krzepliwości, powikłań infekcyjnych, wad genetycznych skojarzonych z wadą serca, zespołu SIRS, przetok naczyniowych, celosomii górnych,

Przedmowa

mechanicznego wspomaganie krążenia u dzieci, a także leczenia interwencyjnego zaburzeń rytmu serca. Omówiona została ponadto problematyka przeszczepów serca u dzieci. Staraliśmy się również podać wiele nieznanych faktów historycznych dotyczących polskiej i światowej kardiologii i kardiochirurgii dziecięcej oraz przybliżyć czytelnikom wielkich dawnych lekarzy – także polskiej proweniencji.

Pomimo określonej przez Redakcję konwencji edytorskiej dopuściliśmy różnorodność form prezentowania tematów przez poszczególnych Autorów, stosujących odmienne sposoby wypowiedzi, mających indywidualny temperament, co w odczuciu redaktorów wzbogaciło całość opracowania. Niektóre ząębające się problemy poruszone są pod nieco odmiennym kątem, dając tym samym czytelnikowi informacje o różnorodnym sposobie ich rozwiązywania. Wszelkie kontrowersje staraliśmy się eliminować, starając się równocześnie, aby przekazywana wiedza była spójna i odpowiadająca wymogom nowoczesności. Liczne ryciny, w liczbie zbliżonej do 500, są dziełem – w przeważającej części – artysty plastyka Pana Pawła Kołodziejskiego, część rycin przygotował Pan Artur Kapis z Fundacji Rozwoju Kardiochirurgii w Zabrze. Kierowaliśmy się wszakże nadrzędną zasadą zachowania przejrzystości schematów i czytelnej formy rysunku dla zobrazowania anatomii wady czy też techniki chirurgicznej. Ryciny, których rola w podręczniku dla chirurgów jest podstawowa i absolutnie niezbędna, są w naszym wydaniu oryginalnymi dziełami twórców i unikatowe. Zaledwie kilka z nich zostało zapożyczonych, jak już wspomniano, za zgodą Wydawnictwa Naukowego Śląsk, z książki wydanej w 2003 r. Nie brakuje również ilustracji ze starodruków medycznych, z cennych, prastarych dzieł wielkich mistrzów anatomii. Wszystkie one pochodzą z prywatnego zbioru niżej podpisanego Janusza H. Skalskiego.

Zachęcaliśmy wszystkich Autorów do ograniczenia liczby wykorzystanego piśmiennictwa. Nie wszyscy dostosowali się do wymogów redakcyjnych, uzasadniając, że ograniczenia

mogłyby wpłynąć na obniżenie wartości naukowej rozdziału. W kilku przypadkach odstąpiliśmy zatem od reguły, mając nadzieję, że było to rzeczywiście z korzyścią dla walorów naukowych książki.

Od chwili podjęcia decyzji o realizacji dzieła upłynęły ponad dwa lata. Były to dwa trudne i pracowite lata nie tylko dla szerokiego grona Autorów, ale także naszych współpracowników, służących życzliwą pomocą, radą i doświadczeniem. Wszyscy Oni przyczynili się do wypracowania możliwie najdoskonalszej, ostatecznej formy manuskryptu, która tak przygotowana miała ułatwić nadanie ostatecznego, edytorskiego kształtu książki przez wydawcę.

Słowa podziękowania kierujemy do wszystkich współpracowników, którzy przyczynili się do usprawnienia pracy na etapie przygotowawczym. Dziękujemy za głos doradczy naszym ekspertom, spośród których znaleźli się m.in.: *Aleksandra Morka, Elżbieta Wójcik, Anna Pituch-Noworolska, Jerzy Jarosz*. Szczególne podziękowania składamy Koleżankom i Kolegom, którzy udostępniili swój materiał ilustracyjny, a należą do nich: *Wanda Król (Kraków), Anna Piaseczna-Piotrowska (Łódź), Ewa Sawicka (Warszawa), Piotr Czauderna (Gdańsk), Michael Hübler (Zürich), Zbigniew Kordon i Łukasz Wyrobek (Kraków)*, oraz przedstawicielom firm, które udostępniły zdjęcia sprzętu medycznego omawianego w rozdziałach.

Koszty wydania książki okazały się wysokie, niezbędne było wsparcie finansowe dla wydania tak okazałego dzieła. Wyrazy wdzięczności za nieocenioną pomoc składamy: Polskiemu Towarzystwu Kardio-Torakochirurgów, Stowarzyszeniu „Klub Kardiochirurgów Polskich”, Fundacji Schola Cordis – wspierania kardiochirurgii dziecięcej, Fundacji Serce Dziecka, Stowarzyszeniu „Serduszka z Prokocimia”, Pani Magdalenie Pawlik.

Na koniec pragniemy przekazać najgorętsze podziękowania Prof. dr. hab. Antoniemu Działkowiakowi oraz Prof. dr. hab. Bohdanowi Maruszewskiemu za przyjęcie nietatwej roli recenzentów i trud oceny książki.

*Janusz Skalski
Jacek Kołcz
Tomasz Mroczek*